

تفسیر ادبی آیہ وضو
از منظر فریقین

زینب فلاحی پیشہ

سرشناسه	: فلاحت‌پیشه، زینب، ۱۳۶۱-
عنوان و نام پدیدآور	: تفسیر آیه وضو از دیدگاه شیعه و سنی / زینب فلاحت‌پیشه.
مشخصات نشر	: بابل: انتشارات مسجد مقدس محدثین، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۰ص.
شابک	: 978-622-6634-24-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۰۵ - ۱۱۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: تفاسیر (سوره مائده، آیه وضو) -- نقد و تفسیر
موضوع	: قرآن -- سوره‌ها و آیه‌ها، خواص
موضوع	: Qur'an -- *Suras and ayats, Use of
موضوع	: تفاسیر شیعه -- مطالعات تطبیقی
موضوع	: Qur'an -- Shiite hermeneutics -- Comparative studies
موضوع	: تفاسیر اهل سنت -- مطالعات تطبیقی
موضوع	: Qur'an -- *Sunnite hermeneutics -- Comparative studies
رده بندی کنگره	: BP۱۰۲/۲۲
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۸

نام کتاب: تفسیر ادبی آیه وضو از منظر فریقین

ناشر: انتشارات مسجد مقدس محدثین

طراح جلد: کانون تبلیغاتی طرح و نشر بابل

صفحه آرا: مریم آرام - فاطمه ابراهیم پور

نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

محل نشر: بابل، خیابان شهید نواب صفوی، جنب مسجد مقدس محدثین

چاپ و صحافی: قم

مرکز پخش: دفتر انتشارات و فروشگاه محصولات فرهنگی مسجد مقدس

محدثین. تلفن: ۰۹۱۱۳۱۳۷۷۳۱-۰۱۱ ۳۲۲۰۶۱۷۱ تلفکس: ۰۱۱-۳۲۲۰۸۹۶۱

بایگاه اینترنتی: www.mohaddesin.ir

مقدمه	۱۱
-------------	----

فصل اول:

مباحث ادبی مورد اتفاق آیه وضو از منظر فریقین

گفتار اول: مباحث لغوی	۱۷
معنای «قیام» در آیه وضو	۱۷
معنای غسل	۱۹
آیدی	۲۰
مرافق	۲۲
رؤوس	۲۳
ارجل	۲۳
گفتار دوم: مباحث صرفی	۲۵
الف) مباحث صرفی حروف	۲۵
ب) مباحث صرفی اسم	۲۶
ج) مباحث صرفی فعل	۲۷
گفتار سوم: مباحث نحوی	۲۹
الف) نقش کلمات	۲۹
ب) نقش جُمَل	۳۱
گفتار چهارم: بحث بلاغی	۳۳
مجاز در قُمتَم	۳۳

فصل دوم:

مباحث ادبی مورد اختلاف آیه وضو از منظر فریقین

گفتار اول: اختلافات لغوی	۴۱
معنای لغوی وجوه	۴۲

حد شستن وجه در وضو :	۴۲
لازم یا متعدی بودن فعل (امسحوا).....	۴۴
معنای لغوی کعب	۴۶
گفتار دوم: اختلاف نحوی آیه وضو از منظر فریقین	۵۱
متعلق (الی) و معنای آن در (الی المرافق) از دیدگاه علمای شیعه و اهل سنت	۵۱
نوع (باء) در (برؤوسکم)	۵۹
تأثیر اختلاف معنایی باء در تفسیر آیه وضو	۶۳
انواع قراءات ارجل	۶۶
اعراب ارجل	۶۷
قرائت نصب	۶۷
قول امامیه	۶۷
قول اهل سنت	۶۹
نقد دیدگاه اهل سنت	۷۲
تأثیر اختلاف نقش ارجل در آیه وضو	۷۳
قرائت جر	۷۴
قول امامیه در مورد مجرور بودن (ارجل)	۷۴
قول اهل سنت	۷۵
نقد نظریه علمای اهل سنت پیرامون خفض علی الجوار	۷۸
اقوال نحوین پیرامون تبعیت علی الجوار:	۸۱
قول مرحوم طبرسی	۸۱
قول عباس حسن	۸۱
قول فخر رازی	۸۳
قول آلوسی	۸۴
تأثیر اختلاف نقش « ارجل » در آیه وضو	۸۶
قرائت رفع	۸۸

مقدمه

وضو از جمله طهارت‌هایی است که مسلمانان به عدم صحت نماز، بدون آن، اتفاق نظر دارند. البته اهمیت موضوع تا آنجاست که خداوند شیوه انجام این واجب را در قرآن بیان فرمود و بخشی از آیه ششم سوره مائده اختصاص به این موضوع دارد. آیه‌ای که از منظر فقهی، اصولی، تفسیری و ادبی قابل تأمل و تفکر است، که در این کتاب تنها به بُعد تفسیری و علوم ادبی در حیطه لغت، صرف، نحو و بلاغت پرداخته می‌شود و اینکه مفسرین و علمای ادبی شیعه و اهل سنت پیرامون این آیه چه نظراتی دارند.

می‌دانیم که وضو از عبادت‌های شرعی است که خودش مستحب و ممدوح و گاهی به دلیل مقدمه قرار گرفتن برای امری واجب، واجب می‌گردد. در قرآن، به اصل وجوب وضو و هم به شیوه آن اشاره شده است. علمای شیعه و اهل سنت پیرامون تفسیر و مباحث ادبی آیه وضو، نظرات مختلفی دارند که در برخی از موارد، اتفاق نظر و در برخی دیگر اختلاف نظر دارند، بنابراین بیان شد که تفسیر آیه وضو از دیدگاه فریقین به همراه مباحث ادبی آن چگونه می‌باشد. این کتاب علمی، در بررسی کتب و پژوهش‌های مختلف تفسیری و ادبی تدوین شد که علمای شیعه و اهل سنت پیرامون معانی قیام، غسل، ایدی، مرافق، رؤوس و ارجل و پیرامون مباحث صرفی تمام کلمات این آیه و همچنین پیرامون مباحث نحوی برخی از کلمات

همانند یا، ایها، الذین، آمَنُوا، إِذَا قُمْتُمْ، إِلَى الصَّلَاةِ، اغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ، ایدیکم، امسحوا و برؤوسکم متفق هستند. فریقین متفق هستند که بلاغت به کار رفته در (إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ)، مجاز مرسل می باشد. اما اختلاف آنها پیرامون مباحث لغوی در مورد معنای وجوه و کعب است. درباره معنای بَاء در برؤوسکم علمای شیعه، شافعی و حنفی معتقدند بَاء به معنای تبعیض است اما مالکی و حنبلی معتقدند، بَاء زانده می باشد و طبق معنایی که برای بَاء در نظر گرفته اند. امامیه تحقق مسمای مسح را در جلوی سر و حنفی ها، مسح ربع سر و حنبلی ها و مالکی ها مسح تمام سر را شرط می دانند و شافعی مسح هر مقدار از سر را کافی می داند. برخی از علمای شیعه و اهل سنت معتقد هستند الی در الی المرافق به معنای مصاحبت و همراهی است، و برخی دیگر از علمای شیعه و اهل سنت قائل هستند الی به معنای انتهای غایت است. در مورد اعراب ارجل، علمای شیعه معتقدند ارجل چه مجرور و چه منصوب باشد عطف به رؤوس شده است لذا باید پا مسح شود، اما علمای اهل سنت معتقدند فرقی ندارد که ارجل مجرور یا منصوب باشد در هر دو صورت عطف به وجوه و ایدی شده، لذا شستن پا واجب است.

قرآن کتاب آسمانی پیامبر خاتم می باشد که در همه ی زمینه های زندگی به ویژه اعتقادات، اخلاق و احکام به ما برنامه داده است. در این میان، قسم اعتقادات و احکام از عمده مباحث چالش برانگیز است و هر قسم زوایا و ابعاد گوناگون و متعددی دارند که می طلبد مسائل پیرامون آنها به درستی تبیین گردد.

از مهمترین ابعاد احکام، بحث پیرامون مقدمات نماز می باشد. در این میان طهارت مقدمه نماز است و قسم مهم طهارت، وضو است. اما مسأله مورد بحث این است که کیفیت وضو و انجام آن از دیدگاه فریقین متفاوت است که یکی از اسباب

این اختلاف به تبیین و تحلیل ادبی مفسرین شیعی و سنی پیرامون آیه وضو بر می گردد.

لازم به ذکر است که منظور از فریقین، شیعه و مذاهب چهارگانه اهل سنت می باشد.

لذا محقق بر آن است که دیدگاه ادبای فریقین ذیل آیه وضو را از حیث لغوی و نحوی به صورت گسترده تبیین نماید و با واکاوی زوایای گوناگون آن به نتیجه شایسته و بایسته ای در این زمینه برسد.

تأثیر معانی کلمات و نکات ادبی در تفسیر قرآن انکار ناپذیر است، تا جایی که اعراب‌ها و معانی مختلفی که ادباء و لغت‌شناسان برای کلمات در نظر می‌گیرند، مفهوم آیات قرآن را تحت الشعاع قرار می‌دهد، از این رو این انگیزه برای نگارنده ایجاد شد که به این موضوع بپردازد.

زینب فلاحی پیشه

پاییز ۱۴۰۰